

Těžba nerostných surovin

26. listopadu 2014

Základní charakteristika 1

- získávání surovin, členění dle skupenství:
 - I. pevné – uhlí a rudy, stavební materiály,
 - II. kapalné – ropa,
 - III. plynné – zemní plyn
- těžební průmysl
= dobývání surovin a v některých případech prvotní úprava (např. drcení kameniva či fyzikálně-chemické procesy zvyšující obsah požadované látky)
- jeden z hlavních lokalizačních faktorů vzniku průmyslových oblastí
- zejména naleziště černého uhlí nebo železné rudy

Základní charakteristika 2

- prudce narůstá celková spotřeba surovin a objem jejich těžby
 - nově se rozvíjející ekonomiky = „newly industrialized countries (NIC), označení ze 70. let 20. století, nejdříve „asijské tygři“ (Tchaj-wan, Singapur, Hong Kong, Jižní Korea), v současnosti spíše Brazílie, Čína, Indie a Mexiko
- ekologické aspekty těžby surovin
 - převládá mechanický způsob těžby: surovina i hlušina se dostávají na povrch v původním nezměněném stavu, značné porušení vzhledu krajiny, antropogenní tvary reliéfu
 - povrchová těžba v lomech (např. hnědé uhlí, některé rudy, stavební a keramické hmoty)
 - chemický způsob těžby: suroviny se dostávají na povrch v upravené podobě (např. podzemní loužení hornin), ohrožení povrchových i podzemních vod

Diamantový důl u města Mirnyj (Rusko)

Energetické suroviny

= nerosty, z nichž je možné získávat energii

- další členění na
 - fosilní paliva (kaustobility): černé a hnědé uhlí, ropa a zemní plyn atd.
 - radioaktivní suroviny: uran atd.

Těžba černého uhlí 1

- nejkvalitnější černé uhlí se nachází v karbonských vrstvách
 - Evropa: Britské ostrovy, severní Francie, Belgie, Porúří v Německu, Hornoslezská pánev (Polsko, ČR)
 - naleziště i na dalších kontinentech
- členění černého uhlí dle využití
 - antracitické (hubené): využití v energetice
 - žírné (mastné): použití při výrobě koksu
 - černé uhlí se také používá v chemickém průmyslu
- dva základní způsoby těžby
 - povrchová: pokud je vrstva uhlí uložená blízko povrchu většinou sloje v hloubce desítek metrů (Austrálie, USA) nejhlubší povrchové doly v Německu až více než 300 metrů
 - podpovrchová: těží se tak většina černého uhlí (hlubinná) nejhlubší doly více než 1 500 metrů riziko bezpečnosti práce (Čína, Jihoafrická republika, Ukrajina)

Těžba černého uhlí 2

- největší geologicky prozkoumané zásoby černého uhlí:
 - USA, Indie a Čína = 55 % světových zásob,
 - v Evropě Rusko, Polsko a Ukrajina.
- těžba černého uhlí měla vždy rostoucí trend, zejména v:
 - 19. století: černé uhlí jako hlavní energetický zdroj,
 - 2. polovina 20. století: spotřeba černého uhlí v sílicím průmyslu (např. ESUO).
- teritoriální restrukturalizace
 - zejména státy západní Evropy ustupují od těžby černého uhlí, zavírají doly
 - zvyšování ceny práce na západoevropských trzích, výrazné snižování cen dovozů

Těžba černého uhlí 3

- hlavní světové oblasti těžby
 - severovýchod Číny (dvě pětiny celkové těžby),
 - severovýchod Indie,
 - pánev Newcastle v Austrálii (export na trhy v Japonsku),
 - Apalače a severovýchod USA,
 - Transvaal (oblast Johannesburgu) v Jihoafrické republice,
 - Porúří a Sársko v Německu (pokles těžby),
 - Hornoslezská pánev v Polsku + Ostravsko-karvinský revír v ČR,
 - Donbas (Doněcká uhelná pánev) na východní Ukrajině,
 - Kuzbas (Kuzněcká pánev), Pečorská, Lenská, Tajmyrská a Tunguzská pánev v Rusku.
- Evropa
 - Ukrajina, Polsko, ČR, Velká Británie, Německo (těžba pomalu klesá),
 - Francie a Belgie již černouhelné doly zavřely.
- ČR
 - maximální produkce v 80. letech 20. století

Těžba černého uhlí 4

- Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO)
 - vzniklo v roce 1952 (Francie, Německo, Itálie a Benelux),
 - společný trh pro obchod s uhlím a ocelí,
 - uhlí = strategická surovina pro vedení války.
- Velká Británie a stávka horníků (1984)
 - vláda premiérky M. Thatcherové se rozhodla uzavřít 20 nevýnosných dolů na severu Anglie, ve Skotsku a Walesu,
 - o práci mělo přijít až 20 000 horníků,
 - stávka, několikaměsíční boj stávkujících a vlády, skončilo porážkou odborů,
 - počet dolů ve VB: rok 1983 – 174 dolů, rok 2009 – 6 dolů.
- Porúří
 - ekonomika dříve založena na těžbě uhlí a hutnictví,
 - po roce 1960 začala těžba klesat, proběhly strukturální změny a diverzifikace průmyslu, přechod na hi-tech odvětví a služby.

Porúří

Těžba černého uhlí 5

- severovýchodní Francie / jihozápadní Belgie
 - dříve významná těžba uhlí a železné rudy,
 - dnes upadající regiony,
 - francouzská aglomerace Lille-Roubaix-Tourcoing, belgické Valonsko.

Těžba hnědého uhlí

- využití zejména jako energetická surovina, těžba objemově podstatně menší než těžba černého uhlí, prakticky výhradně v povrchových dolech.
- rok 1989 – maximální úroveň světové těžby hnědého uhlí
 - v 90. letech 20. století výrazný pokles
- největší světoví producenti
 - Německo,
 - USA,
 - Řecko,
 - Rusko,
 - Austrálie,
 - ČR (8. místo v žebříčku),
 - balkánské země (jediná domácí energetická surovina): Řecko, Srbsko, Bulharsko, Makedonie, Bosna a Hercegovina

Těžba ropy 1

- ropa je směs uhlovodíků = „zemní olej“ (dřívější název) = „nafta“ (nepřesný název) = „černé zlato“
 - vyskytuje se v pórovitých horninách
 - 85 % písčité vrstvy a 15 % vápencové vrstvy
 - těžba se provádí vrty, průměrná výtěžnost se pohybuje kolem 35 % (tj. většina ropy zůstane v ložisku nevytěžena)
 - hloubka vrtů je několik kilometrů, v extrémech až 10 km
 - historie těžby
 - starověk (asi 4 000 př. n. l.): ropa jako lék a mazadlo,
 - novověk: ropa jako svítidlo,
 - skutečná těžba začala ve 2. polovině 19. století v Rusku a USA.
- v současnosti je ropa využívána nejen jako hlavní energetický zdroj, ale má široké použití i v chemickém průmyslu

Těžba ropy 2

- OPEC = Organizace států vyvážejících ropu (Organization of the Petroleum Exporting Countries)
 - založena v roce 1960 v Bagdádu (Írán, Irák, Kuvajt, Saúdská Arábie a Venezuela)
 - dále přistoupily Katar (1961), Indonésie (1962), Libye (1962), SAE (1967), Alžírsko (1969), Nigérie (1971), Ekvádor (1973), Gabon (1975) a Angola (2007)
 - v letech 1992 až 2007 pozastavil členství Ekvádor, v roce 1995 vystoupil Gabon a v roce 2009 pozastavila členství Indonésie
 - v současnosti je tak aktivních 12 členů
 - sídlo je ve Vídni
- rozvojové země bohaté na ropu začaly vyvíjet zvýšený politický tlak, vytvořily kartel určující objem a cenu exportované ropy (zejména pomocí těžebních kvót)
 - 70. léta 20. století = snaha zavést „nový mezinárodní ekonomický pořádek“
 - záměrně byl vytvořen nedostatek paliva na světových trzích -> snaha zajistit si mnohem větší vliv na světové záležitosti
 - 80. léta 20. století – rozvinuté země začaly hledání nových nalezišť (Severní moře, Mexický záliv, Aljaška), zvyšování těžby ve stávajících nalezištích, zavedení úsporných opatření a snižování spotřeby ropy
 - vliv na konkurenceschopnost Západu a Východu

Těžba ropy 3

- ropný šok (ropná krize)
 - říjen 1973 až březen 1974,
 - země OPEC snížily těžbu o 5 %, embargo na vývoz ropy do zemí, které podporovaly Izrael během Jomkipurské války
 - většina ropy pocházela z Blízkého východu, státy více závislé než dnes,
 - během jednoho roku zvýšení cen ze 3 dolarů za barel na 12 dolarů za barel,
 - embargo odvoláno, zvýšené ceny ropy však přetrvaly.
- Jomkipurská válka
 - 6. až 26. října 1973 = 5. arabsko-izraelská válka,
 - během nejvýznamnějšího židovského svátku Jom kipur zaútočily na Izrael vojska Egypta a Sýrie,
 - místa bojů: Sinajský poloostrov a Golanské výšiny,
 - vítězství Izraele.

Těžba ropy 4

- největší zásoby jsou v oblasti Perského zálivu (asi 62 % všech zásob)
 - Saúdská Arábie, Írán, Irák, Kuvajt a SAE
 - významné zásoby také v Rusku (7 %) a Venezuele (7 %)
- asi polovina vytěžené ropy je předmětem mezinárodního obchodu, doprava se realizuje sítí ropovodů a tankery
- významné oblasti importu
 - státy Evropy (bez Norska, Velké Británie a Ruska),
 - USA,
 - Japonsko (výhradní dovozce),
 - Čína.
- největší rafinerie dle kapacity
 - USA (20 % světové kapacity),
 - Čína, Rusko, Japonsko, Indie a Jižní Korea.

Těžba zemního plynu

- zemní plyn je přirozená směs plynů nahromaděná v zemské kůře
 - vázán na ložiska černého uhlí a ropy
 - suché plyny (vysoký obsah metanu), mokré plyny (vyšší obsah etanu, propanu a butanu) a kyselé plyny (vysoký obsah sirovodíku)
- zemní plyn se začal v energetice využívat na počátku 20. století
 - dlouho vypouštěn jako odpadní plyn při těžbě ropy
 - větší rozvoj plynárenství až ve 2. polovině 20. století
 - doprava skrze síť plynovodů, později přibyla možnost zkapalnění a přeprava tankery
- největší zásoby jsou vázány na oblast Kaspického moře, Západosibiřské nížiny a Perského zálivu
 - největší zásoby má Rusko (26 %), Írán (16 %) a Katar (14 %),
 - významná ložiska jsou dále v USA, Venezuele, Alžírsku, Nigérii a některých dalších státech Perského zálivu (Saúdská Arábie, SAE)

Těžba uranu

- po recesi v 90. letech 20. století prožívá těžba uranu a jeho zpracování v poslední době opět oživení
- jedná se o strategický materiál (palivo do jaderných elektráren, výroba jaderných zbraní), proto celá řada států nezveřejňuje údaje
- odhady Světové jaderné asociace (World Nuclear Association)
 - čtvrtina světové těžby probíhá v kanadských dolech,
 - dalšími producenty jsou Austrálie, Kazachstán, Niger, Rusko, Namibie, Uzbekistán a USA.

Rudné suroviny

- železná ruda, měď, bauxit, nikl, zinek, olovo, cín, drahé kovy

Chemické suroviny

- síra, fosfáty a soli

Těžba železné rudy

- objemově nejvýznamnější ruda
- výskyt vázán na oblast mírného pásma
- rudy, které obsahují alespoň 20 % železa (magnetit nebo hematit)

- největší zásoby železné rudy
 - Ukrajina, Rusko, Brazílie a Čína

- největší producenti
 - Čína, Brazílie, Austrálie a Rusko,
 - výrazný nárůst těžby v posledních letech
 - V Číně, Indii, Brazílii a Venezuele

- příklad 1 – Ukrajina a město Krivoj Rog (ocelářské a metalurgické centrum)

- příklad 2 – Švédsko a města Kiruna a Gällivare
 - rok 2004: v Kiruně rozhodnuto, že se kvůli těžbě přesune centrum města (souhlas 96 % obyvatel)

Těžba mědi

- měď je jedním z nejdéle využívaných kovů
- ve slitině s cínem (bronzem) – výroba šperků, nástrojů a zbraní
- 2. polovina 20. století – význam v elektrotechnickém průmyslu (výborný vodič)

- více než třetina světových zásob i těžby v Chile
 - další producenti: USA, Peru, Čína, Austrálie, Indoné
 - v Evropě pak Rusko a Polsko

Vytahování chilských horníků začne ve středu, tunel ještě potřebuje vyztužit

10. října 2010 8:30

Vytahování 33 horníků zasypaných od začátku srpna v dole na severu Chile by mělo nejspíš začít ve středu. Do té doby se přístupový tunel vyztuží ocelí. Práce na vyztužování začínají v noci na dnešek a potrvají asi jeden a půl dne. Dalších asi 48 hodin si vyžádá instalace zařízení k vytahování horníků.

20047 Geografie průmyslu a zemědělství
Bratr jednoho ze zasypaných horníků testuje záchrannou kabinu (26.9. 2010) | foto: AP

Reklama

Herní tablety

Super r
Skvělá graf

Těžba bauxitu

- výchozí surovina pro výrobu hliníku (nejvíce využívaný barevný kov)
- použití v automobilovém a leteckém průmyslu
- zásoby v tropickém pásu (vysoká vlhkost a teplota vzduchu příhodné pro zvětrávání křemičitanových hornin)
- oblasti těžby
 - Karibská oblast (Jamajka, Guyana, Surinam)
 - oblast západní Afriky (Guinea, Sierra Leone)
 - dále Austrálie, Čína a Brazílie

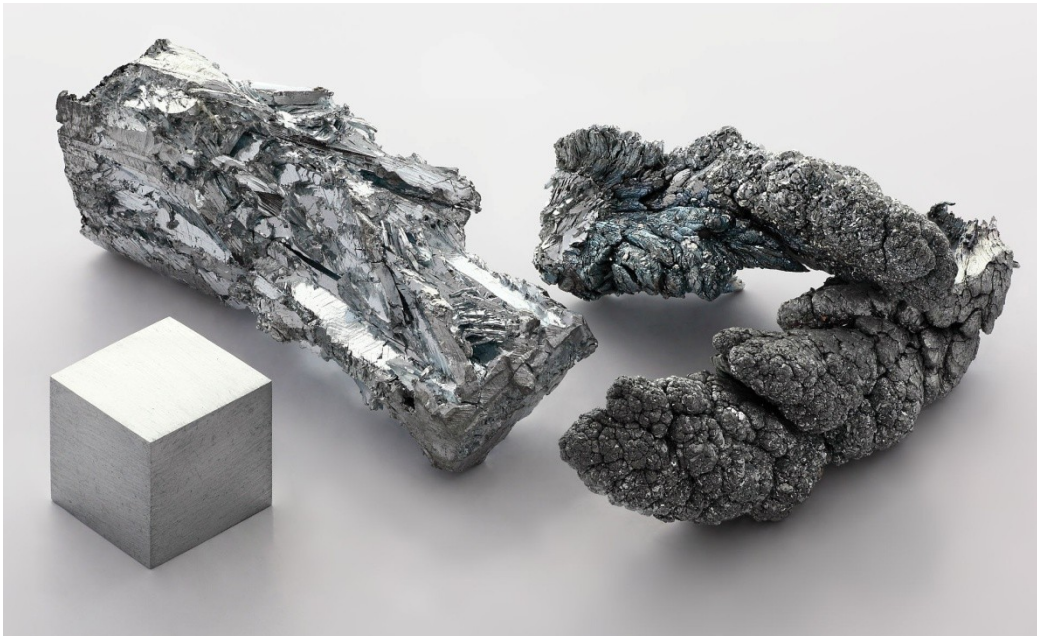
Těžba niklu

- využití k zušlechťování železa (výroba nerezové oceli) a jako legovací kov v barevné metalurgii a na elektrolytické pokovování
- koncové použití niklových slitin: doprava, chemický průmysl, elektrotechnika
- největší rezervy
 - Austrálie, Kuba a Kanada
- největší producenti
 - Rusko, Kanada a Austrálie
 - významně narůstá těžba v Číně, Brazílii nebo Kolumbii

Těžba zinku

- použití na výrobu plechů, ochranu železa před korozí a na výrobu slitin
- využití v automobilovém a chemickém průmyslu
- největší producenti
 - Čína (27 %), Peru (14 %) a USA (13 %)

Těžba olova

- často se vyskytuje společně s dalšími kovy v polymetalických rudách
- těženo jako vedlejší produkt při těžbě zinku
- využívá se v autopřemyslu (baterie), telekomunikacích a elektrotechnice
- největší zásoby
 - Austrálie, Čína a Kazachstán
- největší producenti
 - Čína (35 %), Austrálie (20 %), USA (13 %) a Peru (9 %)
 - z evropských zemí Švédsko, Irsko a Polsko
 - těžba v Číně výrazně roste kvůli rozvoji tamního automobilového průmyslu

Těžba cínu

- snadno tavitelný kov, ve slitině s mědí jako bronz
- v minulosti využíván k výrobě předmětů denní potřeby, např. nádobí
- v současnosti využití při výrobě konzerv, přepravních kontejnerů a v elektrotechnickém průmyslu

- největší zásoby
 - Čína, Brazílie, Indonésie, Malajsie a Peru

- největší producenti
 - Čína (43 %), Indonésie (28 %), Peru (13 %) a Bolívie

Těžba drahých kovů

- stříbro
 - vyskytuje se v polymetalických ložiscích
 - významná surovina pro fotografický průmysl a pro šperkařství
 - zásoby v Polsku, Číně a USA
 - největší producenti: Peru (17 %), Mexiko (15 %), Čína (13 %) a Austrálie
- zlato
 - vnímáno jako „ekonomický kov“ (investice do zlata)
 - využití v elektrotechnice a výrobě šperků
 - zásoby v Jihoafrické republice, Austrálii, Peru a Rusku
 - největší producenti: Austrálie (11 %), JAR (11 %), Čína (10 %) a USA
- platina
 - vysoká odolnost (tvrdost, špatná tavitelnost, odolnost vůči kyselinám)
 - využívána v elektrotechnickém průmyslu, medicíně a keramickém průmyslu
 - vyskytuje se ve velmi malém množství, producent: JAR (80 %)

Těžba síry

- chemická surovina, v přírodě v ryzím stavu nebo ve formě sloučenin (pyrity)
- rovněž meziprodukt při zpracování zemního plynu
- největší producenti
 - Kanada (14 %), USA (13 %), Čína (13 %), Rusko a státy Perského zálivu

Těžba fosfátů

- využití zejména pro výrobu umělých hnojiv
- v přírodě výskyt i v organické formě (guáno = nahromaděný trus mořských ptáků a netopýrů)
- největší zásoby
 - Maroko a Čína
- největší producenti
 - Maroko, Čína, USA, Rusko a Tunisko

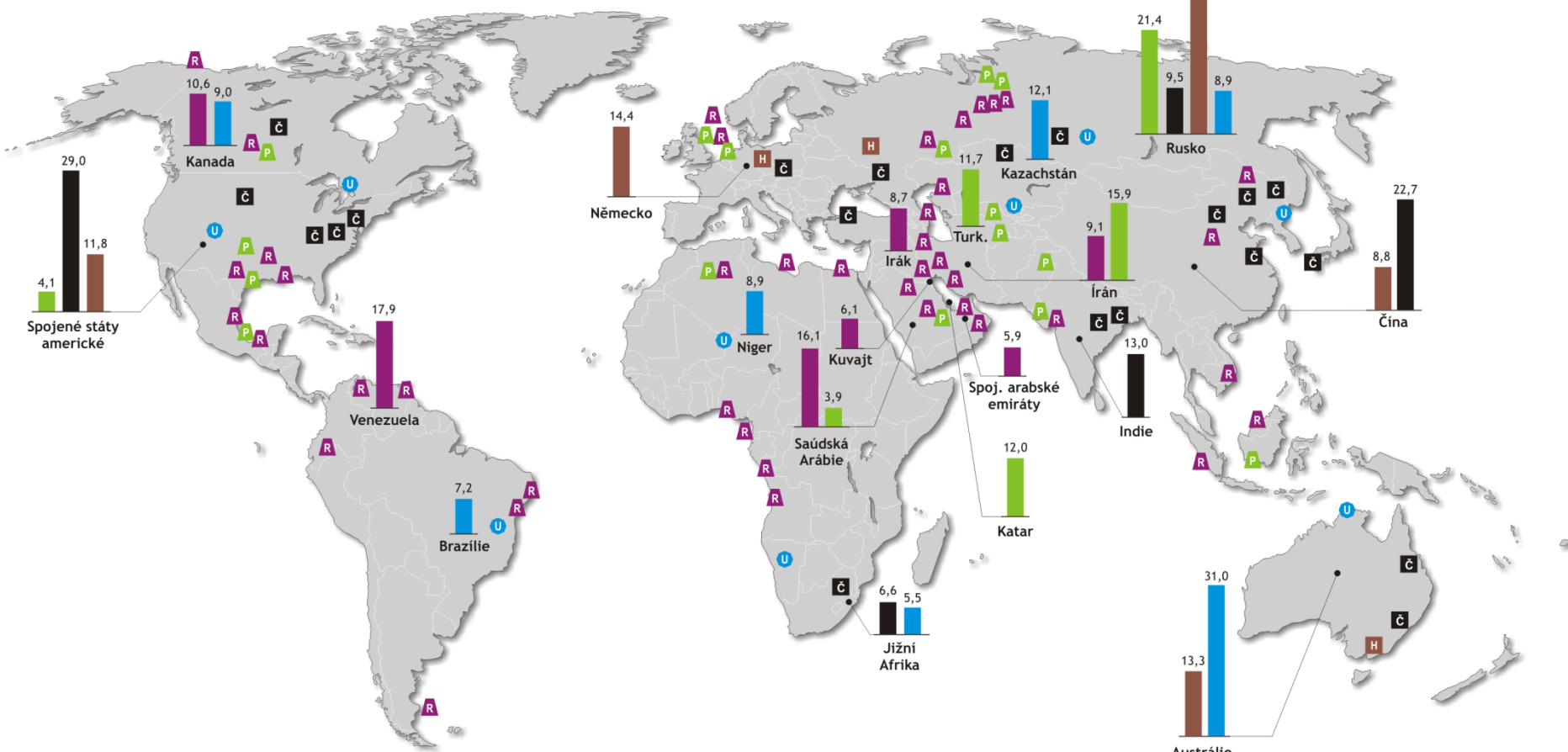

Těžba guána

Těžba solí

- soli (kuchyňské a draselné) jsou surovinami pro základní chemické výroby
- kuchyňská sůl
 - získává se těžbou a odpařováním mořské vody
 - producenti: Čína (22 %), USA (18 %), Německo (7 %), Indie, Kanada a Austrálie
- draselná sůl (potaš)
 - využití při výrobě umělých hnojiv, ve farmaceutickém a kosmetickém průmyslu
 - producenti: Kanada, Rusko, Bělorusko, Německo a Izrael

LEGENDA

Místo těžby

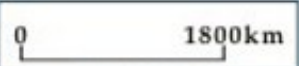
- černé uhlí
- hnědé uhlí
- ropa
- zemní plyn
- uran
- XX,X podíl státu na světových zásobách suroviny (v %)

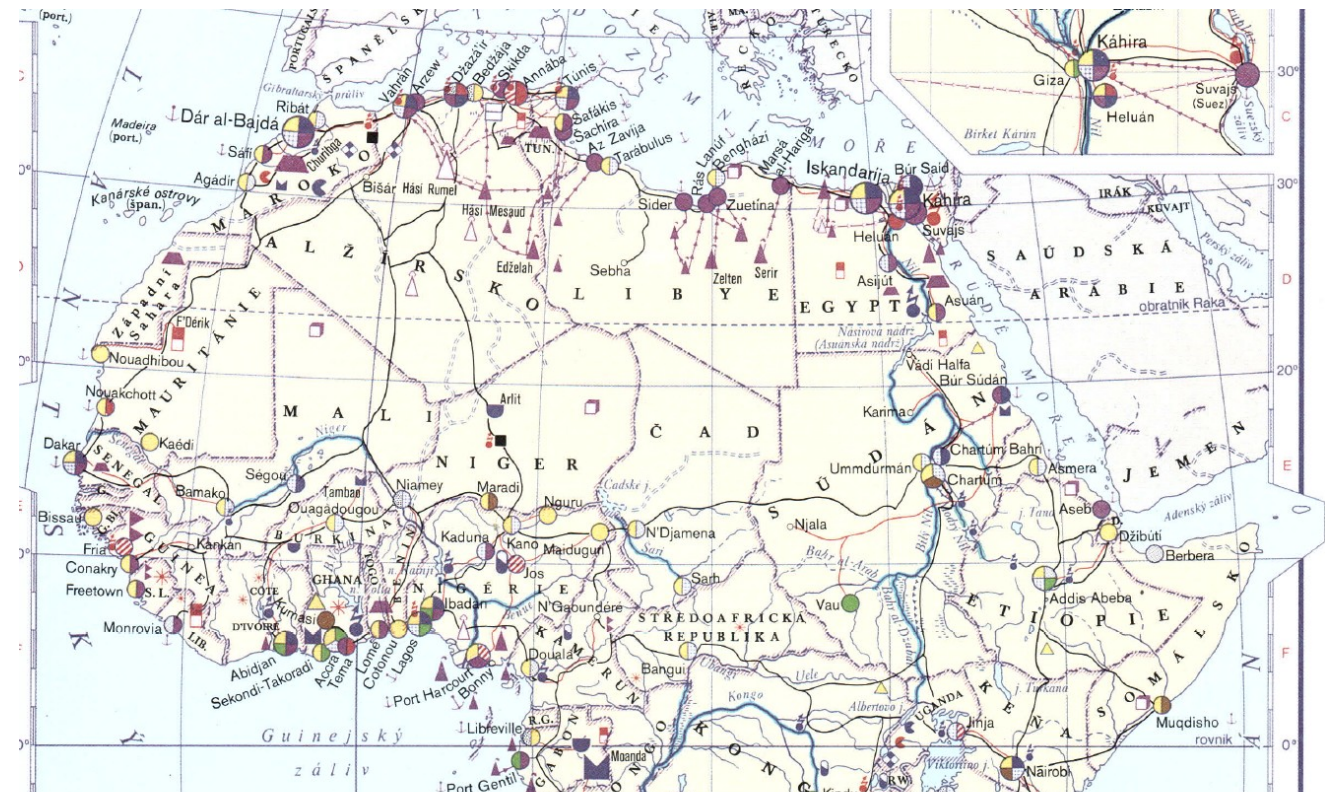
0 2 000 km

Vysvětlivky:
Turk. – Turkmenistán

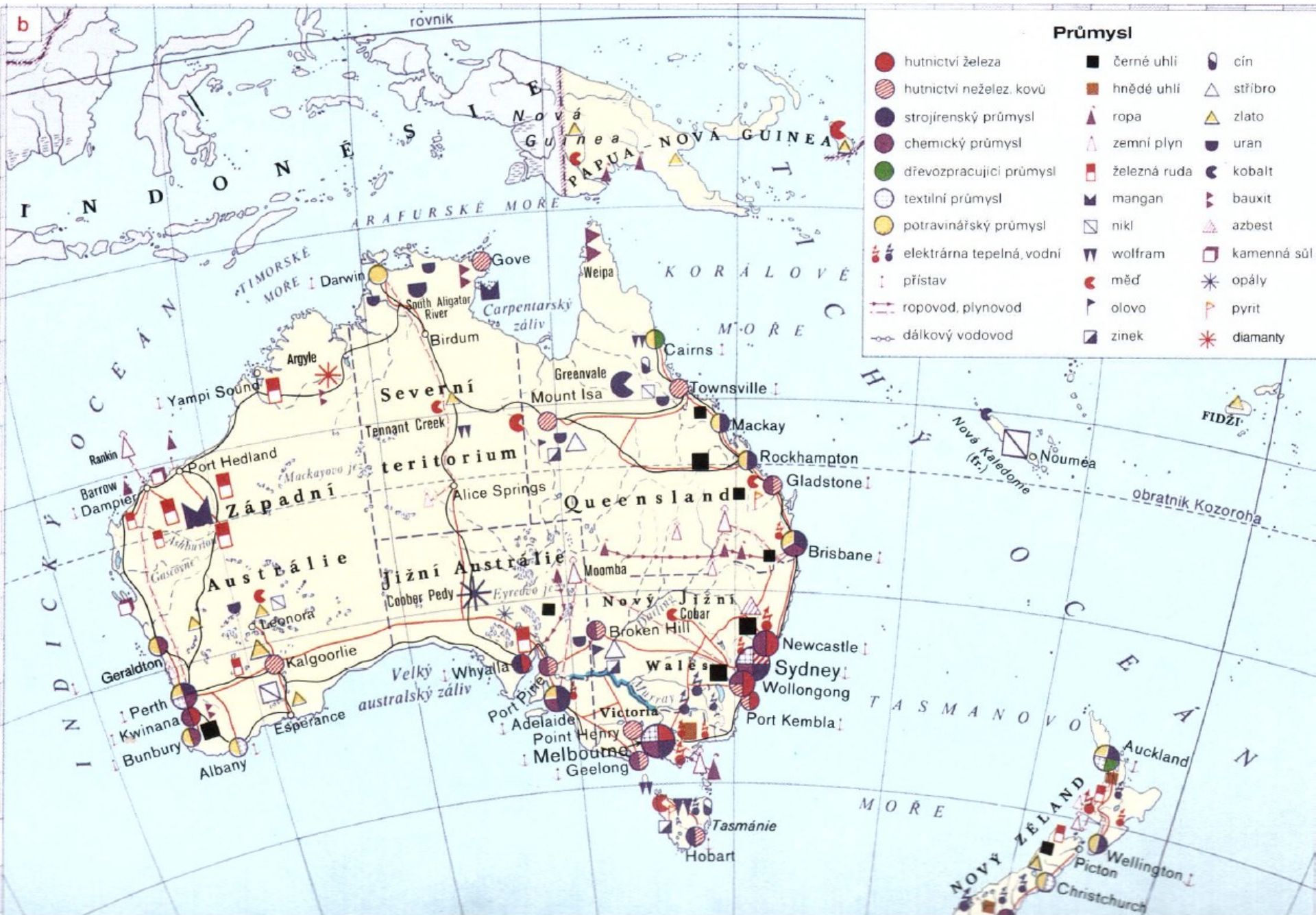
LEGENDA	
☆	uran
●	stříbro
■	ropa
▲	olovo & zinek
○	železo
◆	diamanty
*	bauxit
●	uhlí
→	měď
⌘	zlato

	hutnictví železa		černé uhlí
	hutnictví neželezných kovů		ropa, zemní plyn
	strojírenský průmysl		železná ruda
	chemický průmysl		fosfáty
	průmysl stavebních hmot		mangan
	dřevozpracující průmysl		kamenná sůl
	textilní průmysl		antimon
	kožedělný průmysl		měď
	potravinářský průmysl		zlat
	nerozlišený průmysl		platina
	tepelná elektrárna		rtuť
	vodní elektrárna		uran
	významný přístav		kobalt
	ropovod		bauxit
			polymetalické rudy

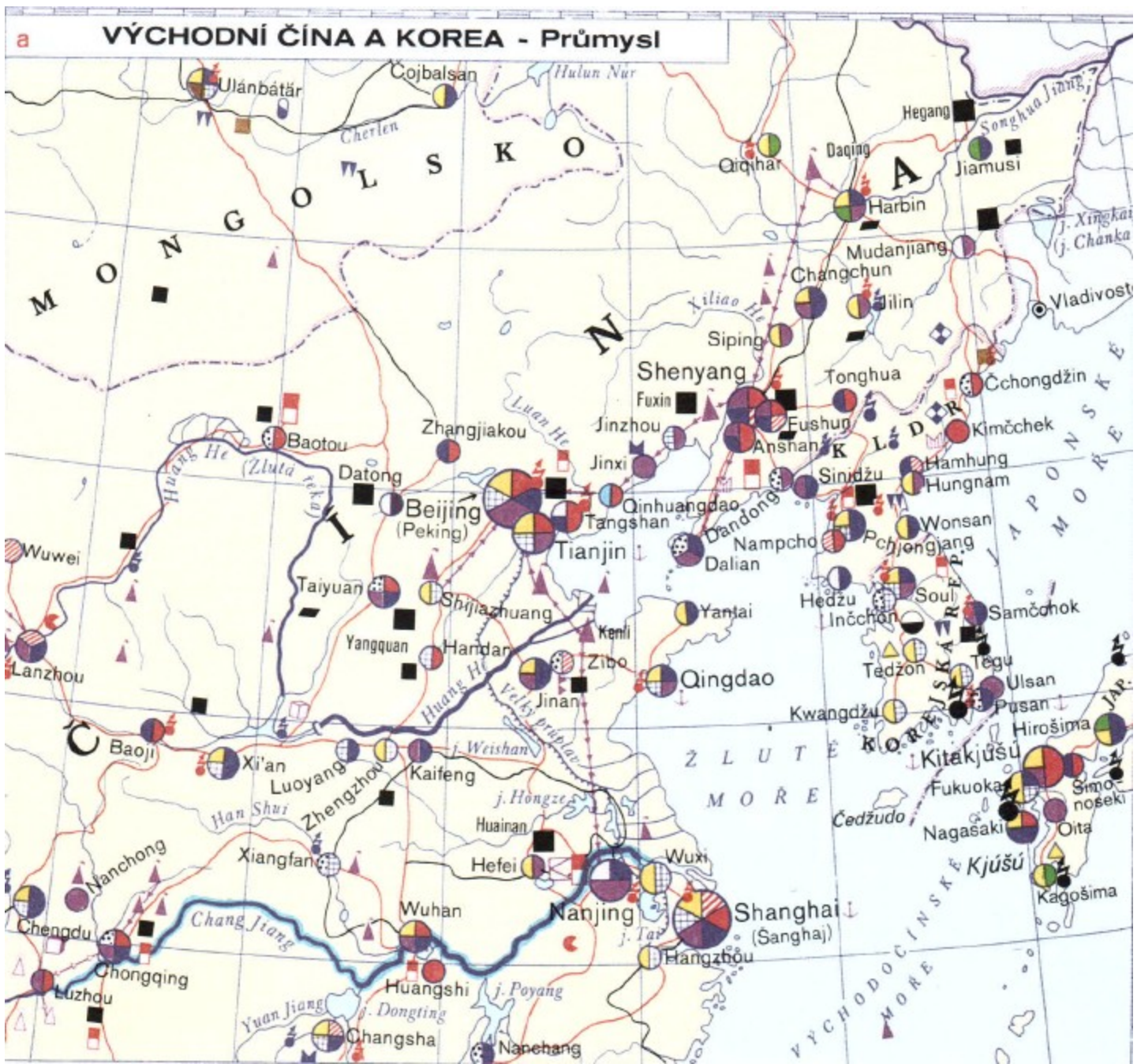
C.	-Cabinda
J.	-Johannesburg
P.	-Pretoria
PL.	-Pietmaritzburg

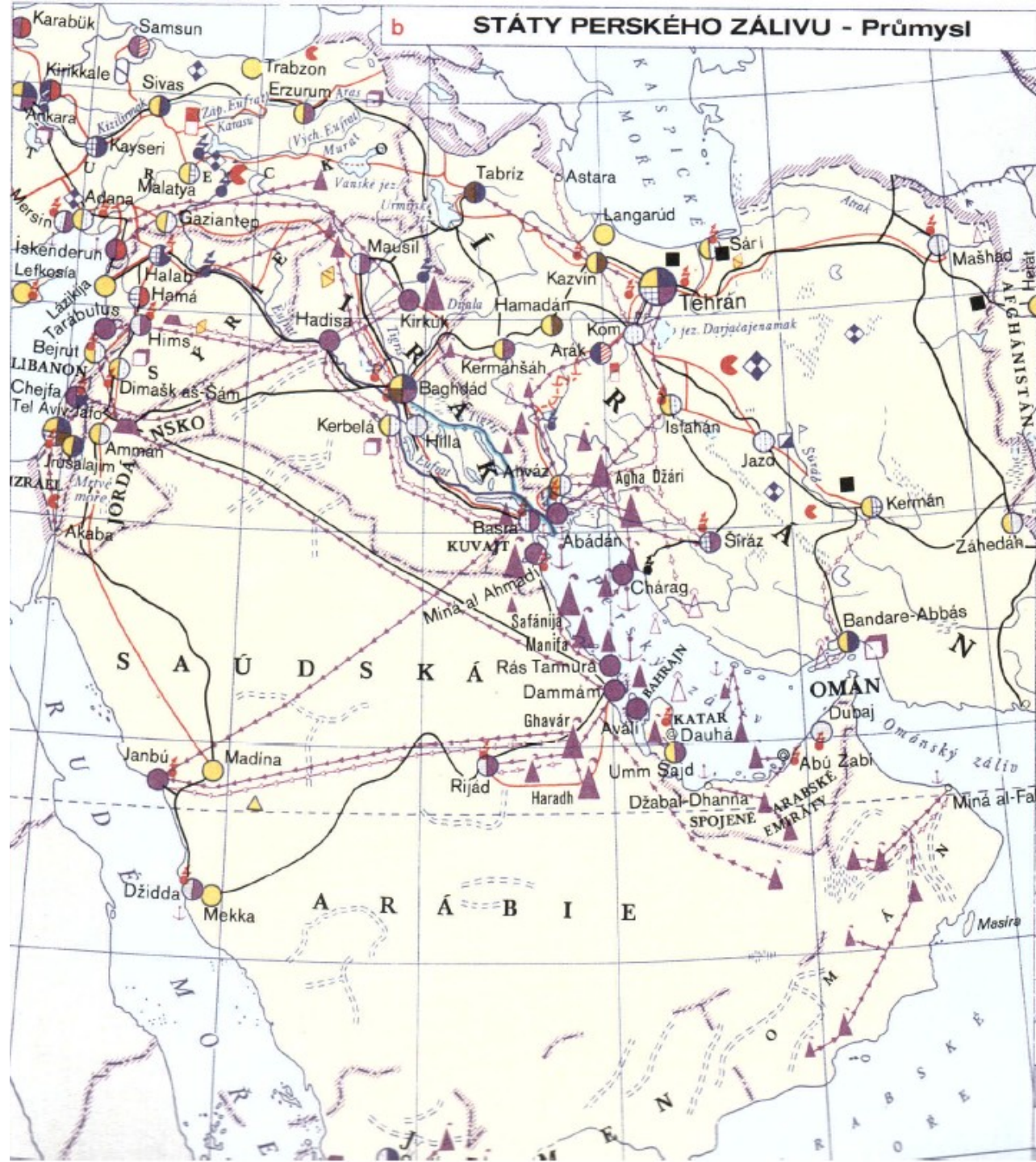

- / železa
 / nečisté uhlí
 náky průmysl
 těžký průmysl
 vální průmysl
 st. stavebních hmot
 pracovní průmysl
 průmysl
 lehký průmysl
 těžký průmysl
 jiná teplota, atomová, vodní
- černé uhlí
 hnědé uhlí
 naftová břidlice
 ropa
 zemní plyn
 železná ruda
 mangan
 chrom
 wolfram
 antimon
 měď
 zinek
 nikl
 olovo
 stříbro
 platina
 uran
- polymetallické rudy
 bauxit
 sůl
 magnetit
 azbest
 slída
 fosfáty
 apatit
 kamenná sůl
 draselná sůl
 kalcin
 diamanty
 tuha
 pyrit
 železobornatá sůl
 kobalt

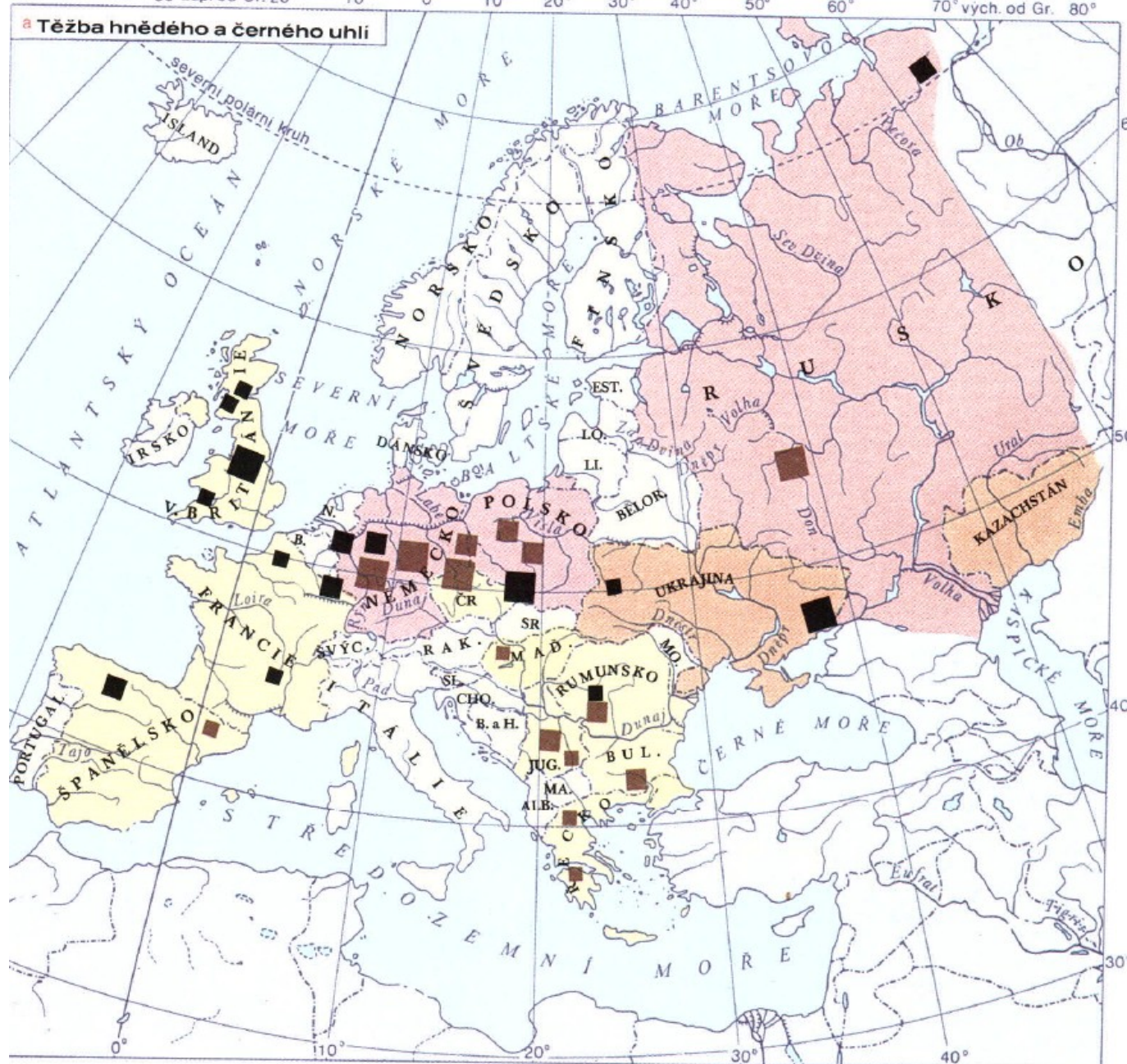
Á.	- Abadán	ARM.	- ARMÉNIE
D.	- Dávan	AZ.	- AZERBAJDŽÁN
Dr.	- Džajpoursavak	BA.	- BANGLADEŠ
Do.	- Džajpoursavak	BH.	- BHÚTÁN
F.	- Fajhan	JORD.	- JORDANSKO
K.	- Karabák	K.	- KAŤAR
K.L.	- Kuala Lumpur	KU.	- KUVAJT
L.	- Lachis	KOR. REP.	- KOREJSKÁ REP.
P.	- Prens	LIB.	- LIBANON
S.	- Samsat	S.A.E.	- SPOJENÉ ARABSKÉ EMIRÁTY

STÁT Y PERSKÉHO ZÁLIVU - Průmysl

a Těžba hnědého a černého uhlí

Státy podle těžby uhlí (v mil. t/rok) :

více než 200
 100 - 200

10 - 100
 ostatní

ALB. - Albánie
 B. - Belgie
 N. - Nizozemsko

b Dopravní síť II.

Těžba nerostných surovin:

● černého uhlí	▭ bentonitu (jíly)	△ sádrovce
■ hnědého uhlí	▭ žilce	● kaolinu
▭ lignitu	▭ křemenných surovin	▭ vápence a cementářských surovin
▲ ropy	▭ sklářských a slévarenských písků	▭ stavebního a dekoračního kamene
▲ zemního plynu	▭ dolomitu	▲ písků a štěrkopísku
		▭ cihlářských surovin
		▭ rašeliny
		▲ grafitu (tuhy)
		▭ drahých kamenů
		▭ uranu

Oblast těžby:

● černého uhlí	● štěrkopísku
● hnědého uhlí	● uranu
● kaolinu	▭ vápence
▭ kameniva	
- Píseňsko název oblasti

Těžařské firmy 1

▪ ExxonMobil	USA	ropa a zemní plyn
▪ PetroChina	Čína	ropa a zemní plyn
▪ Petrobras	Brazílie	ropa a zemní plyn
▪ BHP Billiton	Austrálie/VB	těžba
▪ Royal Dutch Shell	VB	ropa a zemní plyn
▪ Chevron	USA	ropa a zemní plyn
▪ Gazprom	Rusko	ropa a zemní plyn
▪ Vale	Brazílie	těžba
▪ Rio Tinto	Austrálie/VB	těžba
▪ Total	Francie	ropa a zemní plyn
▪ BP	VB	ropa a zemní plyn

PetroChina

Shell

ExxonMobil

TOTAL

Těžařské firmy 2

Severočeské doly a.s.

▪ OKD, a.s.	Karviná	11 763
▪ Severočeské doly, a.s.	Chomutov	5 275
▪ Sokolovská uhelná, a.s.	Sokolov	3 856
▪ DIAMO, státní podnik	Stráž pod Ralskem	2 714
▪ Severní energetická a.s.	Most	851
▪ LB MINERALS, s.r.o.	Horní Bříza	824
▪ Vršanská uhelná a.s.	Most	587
▪ POLCARBO spol. s r.o.	Karviná	447
▪ Green Gas DPB, a.s.	Paskov	370
▪ Českomoravský štěrk, a.s.	Mokrá-Horákov	252

OKD, a.s.

- profil firmy
 - jediná černouhelná těžební společnost v ČR
 - vlastní ji firma New World Resources (NWR) z Amsterdamu
 - provozuje 4 doly, sídlí v Karviné
 - k 31. 12. 2013 měla 11 763 zaměstnanců

Výroba důlních závodů ve 2013	Těžba (tuny)	Přípravy (metry)
Důl Karviná	2 620 650	16 900
Důl Darkov	2 651 350	14 073
Důl ČSM	2 475 000	14 032
Důl Paskov	863 000	7 499